

26.06.2015

↓
Sini

Egalitarism și discriminare în dezbaterea canonică românească

Una dintre problematicile centrale ale dezbaterii canonice occidentale este identificată de Virgil Nemoianu în deconspirarea și sancționarea exclusivismului și elitismului de clasă, rasă și gen („capodopera literară este în toate secolele apanajul unei elite cultivate și privilegiate”; „a proclama în continuare drept capodopere producții scrise exclusiv de bărbați de rasă albă și provenit dintr-un număr limitat de țări și cercuri culturale reprezintă implicit o formă de rasism”; „literatura” este produsul unor „societăți și mentalități patriarhale”; producția populară, de mare audiență, se cere „abordată cu deplină seriozitate, nu cu condescendență”¹

Discriminarea de clasă, rasă, gen nu devine, totuși, o preocupare a câmpului cultural românesc, mai captivantă devenind o așa-numită discriminare ideologică și politică, generaționistă. Simptomatice devin chiar primele două comentarii dedicate ideilor lui Nemoianu despre canonicitatea literară, găzduite de „Contrapunct” (revista-fanion a scriitorilor optzeciști, postmoderniști, din România). Într-un număr din 1991, Cristian Moraru publică eseuul „*Canonul literar*”. *Între utopia totalității și spectrul totalitarist*², în care elogiază meritele lui Nemoianu, insistând pe valoarea de model a studiilor sale, datorită cărora intelectualii români ar avea șansa inițierii unei sincronizări cu „societățile deschise” spre autocritică și revizuire de sine. Pe de altă parte, teoretizările canonului își găesc, în textul lui Moraru, doar două zone – aproape tezist expuse – de aplicabilitate și utilitate: mai întâi, demersul anticanonic ar trebui îndreptat împotriva „Restaurației” generate de „neocomuniștii” care au câștigat puterea în 1990 (prin care „un întreg sistem de excluțiuni și reflexe tabuizante, marginalizante sau brutal-refulante” ar prelungi „dogmatica socialist-naționalistă”), mai apoi, „revizuirea radicală a tuturor valorilor și reperelor” ar viza „o anumită perspectivă de generație asupra culturii române [...] generația postbelică acum ajunsă la maturitate și care a impus un tablou al valorilor în destule privințe discutabil”. Aproape un an mai târziu, Ion Bogdan Lefter pornește tot de la contribuțiile lui Virgil Nemoianu pentru a oferi propria viziune asupra bătăliei canonice care individualizează perioada contemporană. Dintre toate posibilele definiții, după ce stabilește că toate epocile cunosc faze tensionate ale tranziției de la o paradigmă socio-culturală la alta, Lefter identifică diferența specifică a „quarellei” canonice din anii '80-'90 în caracterul ei postmodern: „cea mai frapantă trăsătură a fenomenului pe care îl trăim este faptul că, de astă dată, contestația vine pentru prima oară din partea unei mentalități prin excelență tolerante [...] din aparenta contradicție a unui radicalism al tuturor toleranțelor decurg restructurările profunde prin care trece astăzi sistemul cultural global”³.

¹ Virgil Nemoianu, *Bătălia canonică – de la critica americană la cultura română*, în „România literară”, nr. 41, anul XXIII, joi, 11 octombrie 1990, pp. 12-13.

² Cristian Moraru, „*Canonul literar*”. *Între utopia totalității și spectrul totalitarismului*, în „Contrapunct”, nr. 37 (89), anul II, vineri, 13 septembrie 1991, pp. 5-6.

³ Ion Bogdan Lefter, *Între „trecut” și „viitor”*, în „Contrapunct”, nr. 26 (129), anul III, 7-20 august 1992, p. 5.

Similar dezbaterilor americane, în cultura română, polemica precedă teoretizarea. Contrar lor, aria problematizărilor canonului este foarte restrânsă. Eseul din 1990 al lui Virgil Nemoianu trece aproape neobservat (deși este publicat în cea mai influentă revistă literară a vremii, „România literară”), iar concepte ca „multiculturalismul”, „postcolonialismul”, „feminismul”, „deconstrucția” cunosc un caracter incidental⁴.

Ce se vede limpede, printr-o simplă parcurgere a presei anilor '90⁵, este simbioza politicului, nu doar ideologicului, și literarului în cadrul dezbaterilor despre trecutul cultural al secolului al XX-lea (atât inter-, cât și postbelic). Respectiva echivalență a fost afirmată, ba chiar elogiată, fără a-i chestiona incongruențele, inclusiv pericolele pentru evoluția firească a unei societăți, de mai mulți critici autohtoni, printre care și Ion Bogdan Lefter: „«bătălia canonică» postmodernă și «bătălia canonică» democratică sunt fețele aceluiasi mare proces istoric. Mai mult sau mai puțin în cunoștință de cauză, mai deschiși sau mai obtuzi, novatori și conservatori, oameni ai viitorului sau oameni ai trecutului, suntem cu toții actorii acestei confruntări de «canoane» cu final de-acum previzibil: restructurarea în profunzime a întregii societăți românești, cu tot cu tradițiile sale culturale autarhice și triumfaliste...”⁶. În alt loc, Lefter explicitează chiar prin titlul unui articol – *Între comunism și democrație, între modernitate și postmodernitate*⁷ – dihotomia (infuzată ideologic, susținută politic) care va polariza dezbaterile imediat după Revoluția din decembrie 1989.

Într-adevăr, nu este necesară nicio reducere la absurd, chiar dacă așa pare, pentru a delimita orientările din primii ani ai postcomunismului românesc: pe de o parte, „revizioniștii” patrimoniului literar se (auto)identifică fățiș cu susținătorii valorilor democrației și liberalismului vestic, cu promotorii postmodernismului occidental, pluralist, fără complexe localiste ori naționaliste, pe de cealaltă parte, apărătorii estetismului modernist ajung degrabă calificați drept „criptocomuniști”, adversari ai integrării europene și ai asanării morale a societății românești, profund corupte de dictatura socialistă. Impunerea (în 1990) și, apoi, alegerea (în 1992) lui Ion Iliescu ca președinte devin noi argumente pentru legitimarea respectivelor etichete, păstrate, în anumite cazuri, chiar și în polemicile din imediata contemporaneitate.

⁴ Singurul intelectual notoriu care le schițează posibila relevanță pentru câmpul literar autohton este Ion Bogdan Lefter. În volumul *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale* (ediția a II-a, adăugită, Editura Paralela 45, Pitești, 2002), sunt incluse mai multe texte – cu caracter mai degrabă jurnalistic – scrise și publicate începând cu a doua jumătate a primului deceniu postdecembrist: *Poate fi considerat postcomunismul un post-colonialism?*, *Multiculturalismul vine peste noi, De partea „majorității minoritare”*, *„Aclimatizare” întârziată*, *Confesiune de (aproape) feminist etc.*

⁵ Un excelent instrument de lucru rămâne proiectul recuperator, dedicat perioadei postcomuniste, al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, primele trei volume fiind deja publicate: Eugen Simion (coordonator), Bianca Burța-Cernat (coordonare redacțională), *Cronologia vieții literare românești. Perioada postcomunistă*, vol. I-III (1990-1992), cuvânt înainte de Acad. Eugen Simion, notă asupra ediției de Bianca Burța-Cernat, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, București, 2014. Acest studiu va fi sursă principală de informare a paginilor ce urmează.

⁶ Ion Bogdan Lefter, *Un model explicativ și un mare proces istoric*, în „Dilema”, București, anul V, nr. 245, 3-9 octombrie 1997, p. 6.

⁷ Idem, *Între comunism și democrație, între modernitate și postmodernitate*, în „Dilema”, anul VII, nr. 340, 13-19 august 1999, p. 6.

La început, poziționările ideologice ale viitorilor actanți ai bătăliei canonice românești nu sunt deloc fixe, un fel de ecumenism interpretativ infuzându-le perspectivele critice. Două îmi par cazurile simptomatice în acest sens.

Primul e cel al lui Mircea Cărtărescu. În 19 ianuarie 1990, în „Contrapunct”, proaspăt înființata revistă a scriitorilor optzeciști, cel care devenise deja liderul postmodernilor români publică un articol de susținere a Frontului Salvării Naționali și a liderilor săi, Ion Iliescu și Petre Roman: „În ultimul timp mă cam deprimă unele supoziții ale Europei libere, apelurile Doinei Cornea și, firește, în alt plan, comentariile agramate ale câte unui «om de pe stradă», care deja văd în Front o conspirație a comuniștilor. [...] Îmi plac, deci, expresia fețelor și felul de a fi ale lui Ion Iliescu și Petre Roman. Intuiția îmi spune să merg pe mâna lor. Mi-e absolut imposibil să-i bănuiesc de joc dublu, de «comunism camuflat», de sete de putere, de voință de dictatură personală, sub o formă sau alta. [...] Despre Ion Iliescu auzisem deja de câțiva ani tot felul de legende. Mi-e neclar prin ce mecanism a ajuns în locul unde se află acum, dar mi se pare omul cel mai potrivit. Dacă voi avea vreodată certitudinea că el a înșelat încrederea poporului și că i-a «furat revoluția», îmi voi pierde definitiv încrederea în oameni»⁸. Cu doar o săptămână în urmă, Cărtărescu inițiasse o altă pledoarie cu valoare simbolică, parțial împotriva articolelor-program ale colegilor de generație (Mircea Nedelciu, Ion Bogdan Lefter), pentru protejarea dimensiunii estetice a literaturii față de imixtiunile politicului⁹. Curând, însă, scriitorul va fi tot mai prezent prin luări de poziție împotriva regimului politic iliescian, care ar bloca integrarea României în Europa, implicarea sa intensificându-se după protestele din Piața Universității și mineriadele din ianuarie, februarie, iunie 1990. Iar această reorientare, care nu i se poate imputa în vreun fel, generează și o detașare impulsivă de o parte a intelectualității românești. Suspectându-i pe Eugen Simion și pe Valeriu Cristea (colegi de redacție la „Caiete critice”) de ralieri feseniste, Cărtărescu se dezice public de opiniile lor politice, precum și de calitatea de membru al „Societății de mâine” („Tot prin autorul *Scriitorilor români de azi* am devenit și membru al «Societății de mâine», după ce am fost lămurit că e vorba de o asociație strict apolitică. Deja, după o emisiune la televizor cu conducerea acestei Societăți, am început să mă neliniștesc, să mi se pară că am intrat cam adânc pe o filieră nedorită”). Mai mult, o cronică a lui Romul Munteanu din ziarul „Azi” îi stârnește repulsie („Ce treabă am eu cu oamenii ăștia? Drept cine mă iau? Realmente am sentimentul penibil că se încearcă să fiu cumpărat, cu o ostentație și vulgaritate comparabile cu oferirea de bani unei femei în public. [...] nu vreau să-mi văd numele într-un ziar care terfelește de luni întregi numele, mai însemnate decât al meu, al Anei Blandiana, al lui Gabriel Liiceanu și multe altele. Prin urmare consider cu totul nulă prezența numelui meu în acest ziar.”)¹⁰.

Atitudinea autorului *Nostalgiei* este sancționată de Mircea Nedelciu, redactor-șef la „Avanpost”, revista grupului de reflecție socio-culturală „Societatea de mâine”, acuzându-l că

⁸ Mircea Cărtărescu, *Fiziognomie...*, în „Contrapunct”, nr. 3, 19 ianuarie 1990, apud *Cronologia vieții literare românești*, vol. I, ed. cit., p. 32.

⁹ Idem, *Ce-i de făcut*, în „Contrapunct”, nr. 2, 12 ianuarie 1990, apud *Cronologia...*, pp. 22-23.

¹⁰ Idem, *Drept cine mă luați?*, în „Contrapunct”, nr. 31, 3 august 1990, apud *Cronologia...*, pp. 380-381.

interpretează apolitismul după bunul plac (fiind sinonim când cu „de opoziție”, când cu „de partea puterii”)¹¹, apoi Florin Iaru se raliază poziției lui Cărtărescu, numindu-l pe Nedelciu „partizan al lui Iliescu”¹², iar creatorul *Tratamentului fabulatoriu* replică printr-o butadă ce ar fi putut deveni un fel de moto al vremii: „Sigur că ambele forțe politice au nevoie ca să se legitimeze printr-un număr de aderenți intelectuali și, dacă reușesc, aceasta nu-i decât o victorie a politicianismului împotriva creatorului. Eu îi consider naivi pe acei colegi care au călcat în această capcană și se declară, cu mândrie chiar, de partea opoziției. De parcă asta i-ar legitima ca intelectuali!”¹³. În doar câteva luni, lumea culturală românească pare a se talibaniza, până și asocierea cu anumite nume (până în 1989, nu doar onorabile, ci de-a dreptul dorite pentru a fi frecventate), devenind un compromis de neacceptat.

Al doilea caz sugestiv pentru amalgamul identitar-ideologic al începuturilor dezbaterii canonice este conturat de un alt reprezentant major al literaturii române postbelice – Nicolae Manolescu. În chiar al doilea număr „din democrație” al „României literare”, criticul semnează un articol-program menit să fixeze și propria viziune asupra rosturilor literaturii în noul context socio-politic, și orientarea revistei pe care avea să o conducă: „Normalitate înseamnă revenirea la obiectivele literare (și în general culturale) ale revistei. [...] Noi ne ocupăm cu literatura, cu arta și cultura. Iar acestea trăiesc doar într-un regim de stabilitate. [...] Noi ne ocupăm cu literatura, cu arta și cultura. Iar acestea trăiesc doar într-un regim de stabilitate. [...] Explozia artistică e de altă natură decât aceea socială. A crede că putem face la infinit dintr-o revistă literară o tribună a angajamentului politic cotidian înseamnă a ne condamna la un nou oportunism, mai bun decât acela dinainte doar în măsura în care reflectă o descătușare reală, dar comportând riscuri deopotrivă de mari. Noi trebuie să ne ocupăm de cărți și de idei, nu de realitatea imediată, oricât ar fi ea de vie în aceste săptămâni. Reportajul nu e literatură. Documentul nu ține loc de romane. Adeziunea sau protestul nu sunt critică.”¹⁴. Fără ripostă va rămâne replica lui Octavian Paler din același număr al „României literare” („seninătatea estetică” în epoci de criză fiind considerată o „anormalitate”, ba chiar o lașitate prin care se blochează necesarul „examen de conștiință” al intelectualității), dar Manolescu va reacționa atunci când constată că tânăra revistă „Contrapunct”, în special Ion Bogdan Lefter, „politizează” cronică literară. Răspunsurile criticului optzecist iau forma unui serial întins pe trei numere ale „Contrapunctului”¹⁵ și puteau constitui prima polemică teoretică serioasă a epocii: Manolescu este acuzat că adoptă o poziție „tradiționalistă” și „puristă”, că se legitimează impresionist de la o veche polaritate (Măiorescu-Gherea) fără aderență la noul context, Lefter susținând că „sociologizarea” criticii este impusă de discursul „mixt”, „pluralist sintetic” al postmodernității, în lipsa căruia actul

¹¹ Mircea Nedelciu, *Mircione, fă-mă să înțeleg*, în „Contrapunct”, nr. 32, 10 august 1990, apud *Cronologia...*, p. 390.

¹² Florin Iaru, *Pentru cine bați clopotele, Mircică*, în „Contrapunct”, nr. 33, 17 august 1990, apud *Cronologia...*, pp. 397-398.

¹³ Mircea Nedelciu, *M-ai învins, Floriane!*, în „Contrapunct”, nr. 35, 31 august 1990, apud *Cronologia...*, pp. 409-410.

¹⁴ Nicolae Manolescu, *Intrarea în normalitate*, în „România literară”, nr. 2, 11 ianuarie 1990, apud *Cronologia...*, p. 19.

¹⁵ Ion Bogdan Lefter, *Perspectiva unei noi sinteze critice*, în *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii” culturale*, ed. cit., pp. 233-244 (unde sunt preluate cele trei articole, publicate în „Contrapunct”, anul I, nr. 28, 13 iulie 1990, p. 5; nr. 29, 20 iulie 1990, p. 5; nr. 20, 27 iulie 1990, p. 5.).

critic se înstrăinează tocmai de obiectul asupra căruia își propune să-și manifeste forța interpretativă – literatura contemporană.

Această dezbatere rămâne, totuși, o simplă potențialitate, fiindcă preocupările culturale manolesciene glisează constant spre o tot mai accentuată implicare politică. După ce este unul dintre puținii intelectuali publici marcanți care acceptă victoria lui Iliescu în alegeri ca expresie a „voinței majorității”, la finalul anului 1990, el aderă la „Alianța Civică”, solicită tot mai deschis „procesul comunismului”, scrie tot mai multe editoriale cu tematică politică, iar în vara lui 1991 acceptă funcția de președinte a nou-înființatului „Partid al Alianței Civice”. Urmează o lungă serie de autojustificări: nevoia ispășirii pasivității din timpul comunismului („M-am implicat civic și mă voi implica și în continuare numai pentru că nu vreau să-mi reproșez a doua oară ceea ce mi-am reproșat mai înainte, și anume de a nu fi făcut în timpul lui Ceaușescu mai mult decât am făcut, de a nu fi făcut, de exemplu, rezistență fățișă, așa cum au făcut alții”¹⁶), manifestarea funcției pedagogice a intelectualului („menținerea separației culturalului de politic n-ar fi doar o absurditate. Ar fi o idee de-a dreptul retrogradă și anume renunțarea la principalul instrument de acțiune în vederea schimbării mentalității oamenilor, a gândirii lor impregnate de prejudecățile pe care comunismul le-a întreținut cu grijă. Cine dacă nu filosofii, istoricii, sociologii, criticii literari, scriitorii, intelectualii în general pot face această educație publică?”¹⁷), urmarea modelelor interbelice ilustre („E. Lovinescu a fost ideologul cel mai radical al căii burghezo-liberale de înlocuire a vechilor structuri economice cu altele capabile să ducă la industrializare și la dezvoltarea modului orășenesc de viață în România. [...] Tradiționaliștii noștri n-au avut, în iluziile lor localiste și paseiste, adversar mai redutabil decât acest critic literar, specialist în cultura antichității”¹⁸).

Dacă îndreptățirea unor atare judecăți rămâne chestionabilă, efectele lor sunt evidente: în anii '90, asupra tuturor intervențiilor teoretice și critice planează suspiciunea ingerințelor ideologului, multe dintre dezbaterile conceptuale neputând fi înțelese în afara contextului politic imediat. Merită menționat încă un caz foarte reprezentativ, ușor de evidențiat tot datorită *Cronologiei vieții literare românești*: dosarul receptării volumului *românește* (publicat în Franța, în 1964, și reeditat la Humanitas, în 1991). Prima reacție, aparținându-i lui Andrei Pippidi (*Pentru dreapta măsură*), îi surprinde chiar pe redactorii revistei „22” (portavoce intelectuală a opoziției liberale și țărăniște, alături de „Grupul pentru Dialog Social”), care semnalează la finalul articolului că „paginile revistei” sunt „deschise și altor puncte de vedere în această controversată problemă”. Precauția este perfect motivată... ideologic, după cum se va vedea. Istoricul critică reducăționismul resentimentar (etic, estetic, teoretic, istoric, literar) al modului în care Ierunca abordează compromisurile unor mari scriitori (Sadoveanu, Argezi, Vianu, Camil Petrescu, G. Călinescu) în raport cu regimul comunist („aservindu-și conștiința, ei au ales Academia, în aceeași vreme în care mulți dintre colegii lor

¹⁶ Într-un interviu dat lui Iustin Panța, în „Euphorion”, nr. 5, apud *Cronologia...*, p. 280.

¹⁷ Nicolae Manolescu, *Literatură și politică*, în „România literară”, nr. 39, 26 septembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II (1991), p. 444.

¹⁸ Idem, *Leția lui E. Lovinescu*, în „România literară”, nr. 46, 14 noiembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II (1991), p. 513.

preferaseră Temnița”), considerându-l pe exeget orbit de „pasiunea dosarelor” și de condiția sa de „procuror al unui tribunal de umbre”. Drept concluzie, Pippidi îndeamnă la luciditate și la reconsiderarea trecutului fără *parti-pris*-uri irigate de jocurile politice ale prezentului¹⁹.

Un răspuns polemic oferă chiar redactorul-șef adjunct al revistei „22”, Gabriela Adameșteanu, care califică recenzia lui Pippidi drept o neașteptată probă de „suficiență”, istoricul neînțelegând că patosul contestatar al lui Ierunca se datorează identității sale de poet. Dincolo de această retorică, pentru orice literat onest – sugerează Adameșteanu – revizuirile lui Virgil Ierunca rămân valabile și un reper pentru viitoarele studii de critică și de istorie literară²⁰. Elogii cvasi-psalmic dedică volumului *românește*, dar mai ales autorului, criticii Alex. Ștefănescu, *Adevărul, tot adevărul și numai adevărul*²¹, și Ion Buzera, *Panteonul imposturii* (unde cititorii nemulțumiți de îmbinarea eticului și a esteticului din textele lui Ierunca sunt parodiați prin sintagme ca „retardați intelectuali” și „mentalități primitive”²²) completați în tonuri, totuși, mult mai echilibrate de Florin Manolescu, prin eseu *Între amintire și uitare*²³. Afin grilei interpretative din *românește* se declară și Ion Bogdan Lefter, pe care o consideră caracteristică unui „eseist profesionist” și unei „conștiințe lucide”, iar nu unui „«poet» capricios și exagerat” (cum pare să creadă, apărându-l, Gabriela Adameșteanu). Astfel de analize dure i se par criticului necesare pentru o mai clară percepere conjuncturilor în care s-a creat tradiția literară autohtonă, însă disocierile solicitate de Andrei Pippidi (împotriva unei posibile cauționări a „jalnicilor colaboraționiști veritabili”) se impun ca „interesante”, fiindcă problematizează un subiect fundamental – „scrierea istoriei noastre recente”²⁴. Alte cronici ale cărții apar într-un ritm debordant (incluzându-le pe cele amintite aici, *Cronologia vieții literare românești* inventariază aproape zece doar în luna septembrie), toate – cu minimale nuanțări – reiterând oportunitatea revizuirii patrimoniului literar în lectura impusă de Virgil Ierunca.

Tocmai de aceea, implicarea lui Eugen Simion în dezbateri (prin serialul în două părți *Turcirea intelectualilor*) va constitui – pentru o bună parte a intelectualității autohtone – nimic mai mult decât o confirmare a autoexilării criticului în deja „vinovată” autonomie a esteticului. Căci o probă de lezmajestate devenise, în primii ani postdecembriști, a afirma că „judecata de valoare” a lui Ierunca este „sensibil influențată de opțiunea sa ideologică”, că „rigiditatea etică” îi obturează calitatea analizelor, că articolele din *românește* „nu au un caracter analitic, ci unul justițiar-enunțiativ”, că o confuzie operă-biografie îi pigmentează recitirile: „Virgil Ierunca face o critică personală (să-i spunem astfel), în două registre: unul sacralizant, *cultic* (de la *cult*, nu de la *cultură*), împingând omul și opera spre mituri, altul demitizant, «rău», sarcastic, eliminând din discuție opera și coborând, prin formule

¹⁹ Andrei Pippidi, *Pentru dreapta măsură*, în „22”, nr. 33, 25 august 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, p. 389.

²⁰ Gabriela Adameșteanu, *Cartea unui poet citită de un istoric (I-II)*, în „22”, nr. 34, 1 septembrie 1991, respectiv nr. 35, 8 septembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, p. 403-403, 420-421.

²¹ Alex. Ștefănescu, *Adevărul, tot adevărul și numai adevărul*, în „România literară”, nr. 36, 5 septembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, pp. 406-407.

²² Ion Buzera, *Panteonul imposturii*, în „Ramuri”, nr. 9, septembrie, apud *Cronologia...*, vol. II, pp. 459.

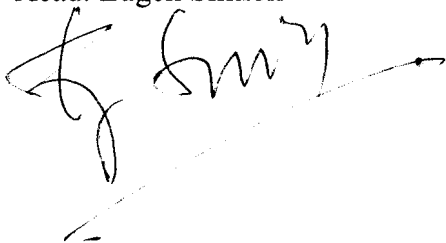
²³ Florin Manolescu, *Între amintire și uitare*, în „Lucașăruț”, nr. 36, 4 septembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, pp. 405-406.

²⁴ Ion Bogdan Lefter, *Să nu te temi de adevăruri*, în „Contrapunct”, nr. 36, 6 septembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, pp. 416-417.

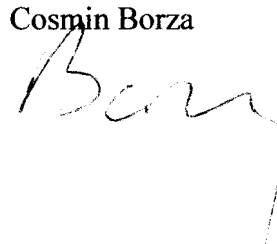
pitorești, omul care a scris-o. Critică partizană, desigur, pusă în slujba unei idei morale, nu estetice [...] Făcând pamflet politic, Virgil Ierunca simplifică enorm lucrurile și transformă o situație cu adevărat tragică (relația dintre intelectual și putere în timpul dictaturii staliniste) într-o afacere dubios balcanică”²⁵. Ceea ce s-ar fi putut justifica în contextul anului 1964 (când apare ediția franceză a cărții) devine un nonsens teoretic și analitic în 1991 (anul reeditării românești), sugerează Eugen Simion. Trecutul s-ar cere reanalizat sistematic, nu judecat panoramic. Grila criticii estetice ar trebui să primeze, iar nu filtrul ideologiei anticomuniste.

Apelând la un joc de cuvinte, s-ar putea spune că astfel de idei „pro” canon literar estetic devin „anticanonice” în raport cu „contraanonul” tutelar al perioadei. Deoarece, chiar din primele zile de după răsturnarea regimului comunist, un nou discurs „canonic” abundă în presa culturală – acela al revizuirilor „est-etice”. Indiferent de numele celor care le susțin/promovează, premisele lor sunt identice: extinderea luptei politice sau doar ideologice anticomuniste în spațiul cultural/literar, chiar suplînirea lustrațiilor absente la nivel social (un fel de împlinire culturală a punctului 8 al „Proclamației de la Timișoara”), respectiv reformarea ierarhiei literare din anii comunismului. Egalitatea de șanse – pe care canonul estetic ar submina-o – pare a fi garantată doar printr-o discriminare ideologică. Acest paradox – învăluit retoric prin clamarea necesității sincronizării și a promovării valorilor europene – va caracteriza discursul intelectual/public tutelar din deceniile postcomuniste.

Tutore coordonator,
Acad. Eugen Simion

Cercetător postdoctorat
Cosmin Borza

²⁵ Eugen Simion, *Turcirea intelectualilor (I-II)*, în „Literatorul”, nr. 9, 1 noiembrie 1991, respectiv nr. 10, 7 noiembrie 1991, apud *Cronologia...*, vol. II, pp. 500-501, 511-512.